Тема. Пряма мова. Діалог. Цитати. Розділові знаки при прямій мові, діалозі, цитатах.

План

1. Поняття про пряму мову. Розділові знаки при прямій мові.
2. Діалог. Розділові знаки при діалозі.
3. Цитати. Розділові знаки при цитатах.
4. Вправи та завдання.

1. Поняття про пряму мову. Розділові знаки при прямій мові

Пряма мова **–** це чуже мовлення, відтворене дослівно, з повним збереженням змісту та інтонації.

Слова, що вказують, кому належить пряма мова і як вона висловлена, називають ***словами автора.*** Слова автора можуть стояти перед прямою мовою, у середині і після неї.

У реченнях з прямою мовою вживаються різні розділові знаки:

- **А : «П ! (?)».** *Але баба обернулась: «Не судіте, люди!»*
- **«П ! (?)», - а.** *«Що тут у вас діється?» - спитав учитель.*
- **«П, - а, - п(! ?)».** *«Здоров, - кажуть, - здоров, Кішко Самійле, гетьмане запорозький!»*
- **«П, (! ?) - а. – П (! ?)».** *«Тримайся! – підбадьорила сама себе Кіра. – Будемо спостерігати далі…»*
- **«П, (! ?) – а: - П (! ?)».** *«Добрий день! – привіталася вчителька, а потім додала: - Сьогодні ми пишемо контрольну роботу».*

2. Діалог

Діалог - різновид прямої мови, одна з форм передачі чужої мови, розмова двох або більше осіб.

Діалог складається із реплік.

Репліка - це одне чи кілька речень, сказані по черзі кожним учасником діалогу. При репліках слова автора часто бувають відсутні.

Розділові знаки в діалозі:

- коли пряму мову передано у формі діалогу, тоді кожну репліку починають з нового рядка, перед нею ставлять тире і не вживають лапок. Інші розділові знаки ставлять, як звичайно при прямій мові.

— Мама? — лунає в трубці рідний, змінений відстанню голос. — Це Андрій. Дзвоню з Житомира. В мене все гаразд.

—Як ви зіграли? — питає матір.

—Нормально. Виграли з сухим рахунком. Ми їм закинули п ять м'ячів.

—Ти забив гол?

—Я грав тільки в другому таймі. Забив четвертий м 'яч.

- якщо кілька реплік подано в рядок, без вказівки, кому вони належать, то кожна репліка береться в лапки, а між репліками ставляться тире:

«Позич мені сто карбованців». — «На жаль, у мене тільки десять». — «Нічого. Позич десять, а дев 'яносто будеш винен».

- подібні репліки можна відтворювати інакше: перед першою реплікою ставиться тире й вона записується без лапок, так само без лапок подається кожна непарна репліка, а кожну парну слід брати в лапки, при цьому тире між репліками зберігаються:

—Куме! — «А що?» — Чого ви так посоловіли, як би вам екзекутор приснився? — «Е... та моя...» — Що, баба? — «Атож, новий горщик розбила».

3. Цитати

Цитата - це дослівно наведений уривок з якогось тексту для підтвердження тієї чи іншої думки.

У цитаті не можна нічого змінювати (навіть розділових знаків).

Цитування буває двох видів: ***у вигляді прямої мови*** й ***у вигляді непрямої мови.***

Використовуючи цитати, слід пам'ятати, що:

- цитата може наводитися у вигляді прямої мови зі словами автора. Тоді розділові знаки при ній ставляться так само, як і при прямій мові: ***«Лише праця****, - підкреслював Іван Франко, -* ***світ таким, як є, зробила».***
- цитата може вживатися як частина речення, тоді пишеться з малої літери і береться в лапки: *Шевченко оспівував безсмертя Прометея, його розшматоване серце,* ***«що знову оживає і сміється знову».***

Увага! Якщо цитата наводиться неповністю, то пропуски в ній позначають трьома крапками:

Незадовго до смерті Франко писав: ***«…скрізь і завжди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мойого рідного народу».***

«…Робиш ради куска хліба!» *- писав Панас Мирний у своєму щоденнику.*

- віршована цитата, якщо вона записана у вигляді строфи, у лапки не береться:

Веснянка оповіщала:

Із краю-вираю
Бузьки вилітають,
До нашої хати
Дороги питають *(М.Іванченко).*

- вказівку на джерело, яка стоїть безпосередньо після цитати, беремо в дужки і після другої дужки ставимо крапку:

«*Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова» (Панас Мирний).*

«Запашна, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахощів – скількома епітетами супроводиться визначення української мови!» (О.Гончар).

- **епіграф** у лапки не береться, а назва джерела або прізвище автора пишеться без дужок внизу справа під епіграфом:

Земле, моя всеплодющая мати…

Іван Франко

4. Вправи та завдання

А Перепишіть, розставляючи потрібні розділові знаки при прямій мові.

1. Все, все ми віддаємо тобі, Батьківщино, промовив він раптом якимось дивним голосом ні до кого Все! Навіть наші серця. 2. Життя в неволі нічого не варте відказав Максим Краще смерть! 3. Роби добро мені казала мати і чисту совість не віддай за шмати! 4. Ніщо так не красить людину, як натхнення подумала Ярослава. 5. Пам'ятаю, казала моя мати Цей світ як маків цвіт: зранку цвіте, до вечора опаде! 6. Я подумав тоді Тіні коротшають так само непомітно, як і людське життя. 7. Леоніде Адріана відірвала обличчя від долоні а ви читали «Intermezzo» Михайла Коцюбинського
8. Розпрягайте, хлопці, коней чулося від річки, але чийсь дужий голос від крайньої хати перекривав пісню А чи не пора, дівочки, додому?

Б Складіть речення за схемами:

1. **А : «П».**
2. **«П?» - а.**
3. **«П, - а, - п».**
4. **«П! – а. – П!»**

В Запишіть речення у формі діалогу.

1) Чия ти, дівчино? Де ти живеш? пита Кармель. Я наймичка з ланів. Служу там у хазяїв, у Книшів одказала йому дівчина. Лихі, мабуть, люди ці Книші? каже Кармель.

2) А хіба ви, тату, бачили ракету сміливо подає голосок Таня. Чабан глянув на дочку суворо, виждав тишу Бачив.

Г Перепишіть, виправляючи помилки в оформленні цитат.

1. Царизм Шевченко затаврував в образі орла, який «споконвіку Прометея там орел карає, що день божий довбе ребра й серце розбиває» народові. 2. Але царизм «не вип'є живущої крові», бо серце народу-Прометея «воно знову оживає і сміється знову». 3. Поет, звертаючись до панів-ліберaлів, з обуренням говорить, що «ви любите на братові шкуру, а не душу!» 4. Інститутка всіляко знущається з кріпачки Устини, «вона мене й щипає, і штирхає, і гребінцем мене скородить, і шпильками коле, і водою зливає». 5. Коли інститутка кинулася бити Устину, Прокіп схопив її за обидві руки й застеріг, що «годі, пані, годі!.. Цього вже не буде!» 6. Вступ до поеми «Мойсей» Франко закінчує пророчими словами про те, що, народе

український, «прийде час, і ти огнистим видом засяєш у народів вольних колі».

Питання для самоконтролю:

1. Що таке пряма мова і слова автора?
2. Як ставляться розділові знаки при прямій мові?
3. У чому різниця між прямою і непрямою мовою?
4. Як пряму мову замінити непрямою?
5. Що таке цитата?
6. Яких правил слід дотримуватися при цитуванні?
7. Яка особливість діалогу як різновиду прямої мови?
8. Як ставляться розділові знаки у текстах із діалогом?